

ORTAÖĞRENİM GENÇLİĞİNİN YÜKSEKÖĞRENİME GEÇİŞTE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR*

Suat ANAR**

ÖZET

Bu makalede; ortaöğrenim gençliğinin yükseköğrenime geçişte karşılaştığı sorunlardan genellikle tartışmalarda ele alınmayan ikisi üzerinde durulacaktır. Bunlardan birincisi; öğrencinin okuduğu ve dinlediğini anlayabilmesi ve bildiğini rahatlıkla açıklayabilmesi için gerekli becerileri ve bunların kazanılma yollarını açıklayan, yükseköğrenim adaylarından beklenen niteliklerdir. İkincisi ise; yönlendirilmesi söz konusu olan ortaöğrenim öğrencilerinin tanınması ve toplumda yönlendirileceği alanların belirlenmesi ve bu işlem için gerekli kriterleri ele alarak analiz edilmesini kapsar.

Makalede, ayrıca, konu ile ilişkisi açısından lise ve yükseköğrenime geçişteki giriş puanları ile yükseköğretimdeki başarı oranları arasındaki ilişkiler incelenmekte, tartışmaların ışığı altında, yükseköğretime geçişte karşılaşılan sorunların çözümüne yol gösterici öneriler getirilmektedir.

SUMMARY

This article would be centered on the important problems, which are not handled in the discussions or panels, the young face in the transitional period to the universities from lycee schools.

The first one these includes; the qualifications expected from the university candidates, explaining the ways to acquire the practice to understand what they read and hear and then be able to state whatever all these.

And the second one includes the recognition of the Lycee youth whose conditioning is dominant; and fixing the fields in which they would be guided, and the analysis of the criteria for that process.

In the article, besides all these, the relationship between the rates of the university entrance grades and the Lycee grading point of the students are analyzed; and the practical purposes resulting from the beneficial results of those discussions are offered for the solution of the problem of the young while being enrolled to the universities.

* Bu yazı, "Uludağ Üniversitesi Gençlik Yılı Etkinlikleri" nedeniyle 18.11.1985 tarihinde düzenlenen "Ortaöğretim Gençliğinin Yükseköğrenime Geçişte Karşılaştığı Sorunlar" konulu açık oturumda yapılan konuşmanın metnidir.

** Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Sevgili Öğrenciler:

Batılı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yükseköğretime devam eden öğrencilerin sayısı devamlı olarak artmaktadır. Yükseköğrenim öğrencilerinin toplam nüfusumuza olan oranı; ülkemizdeki nüfus artışı nedeniyle, çok yavaş büyümekte ise de, bu artışlar özellikle 1960 yılından sonra hızlanmıştır. Kuşkusuz, bu gelişmenin en önemli nedeni, ortaöğrenim imkânlarının yurdun her yanına yayılmış olmasıdır. Bu da her yıl daha fazla öğrencinin üniversite öğrenimi talep etmelerine yol açmaktadır.

Bu nedenle, bu sempozyumda oldukça sınırlı olan süre içinde tartışmacı arkadaşlardan arta kalan iki önemli ve can alıcı noktaya değineceğim. Bunlar:

I. Yükseköğrenim adaylarından beklenen nitelikler,

II. Yükseköğrenime yöneltme yaklaşımıdır.

I. Yükseköğrenimin; ortaöğretimden ne beklediği konusu çok subjektif değerlendirmelere neden olabilir. Bu konu: sınırları belli olmayan ve tartışmaya açık bir konudur. Ancak, yükseköğrenime gelen gençte aranması gereken genel kapsamlı en önemli nitelik, "çalışma ve öğrenme" alışkanlıklarının yeterince gelişmiş olmasıdır.

Kuşkusuz, bireyin öğrenmek için kullanacağı en etkili ve vazgeçilmez araç, okumadır. Üzülerek belirteyim ki, yükseköğrenime gelen gençlerin çoğunluğunun iyi okumayı, yani herhangi bir metnin içindeki düşüncelerin anlamını kaybetmeden, metnin tümünü okumayı başaramadıkları görülmektedir. Bunun sonucunda da; gençler okuduklarını, duyduklarını veya düşüncelerini sözlü ve yazılı anlatmada güçlük çekmektedirler.

Kısaca, iyi okuyabilmek için, şu hususların bilinmesi gerekir. Bunlar¹:

1. Bir metni tekrarlamaya gerek kalmayacak şekilde okuyabilme,
2. Metinde geçen önemli düşünceleri bulup çıkarabilme ve bunları ayırıp düzenlemede güçlük çekmeme,
3. Kuşku yerler varsa, bunların ayırıldılması,
4. Okumayı engelleyici dış etkenlerden sıyrılmak gerekmektedir.

Tartışmaya çalıştığımız "okuduğunu anlayabilmesinin" sağlanabilmesi için, ilk öğretimden itibaren öğretmeni değil, öğrenciyi merkeze alan; eğitim-öğretim uygulamalarından yararlanmak gereklidir. Örneğin, Benjamin Bloom'un çağımızın en önemli eğitim yapıtlarından sayılan ve Türkçeye de çevrilmiş bulunan "İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme" adlı eserindeki tam öğrenme modeline dayalı bir çözüm şeklini açıklamak istiyorum².

Öğrenci Nitelikleri:

Bilişsel Giriş Davranışları
(Öğrencinin bildikleri, anadili, temel bilgiler, özgeçmiş... v.b.) bildikleri
Duyuşsal Giriş Davranışları
(İlgi, ihtiyaç, bağlılık, beklenti, öğrenme gücü, öğrenme isteği)
motivasyon

Öğretim

Öğrenme ünite
ve üniteleri

Öğrenme Ürünleri:

Öğrenme düzeyi ve çeşidi
Öğrenme hızı
Duyuşsal ürünler

- 1 Rauf Nasuhoğlu, "Yüksek Öğretim Adaylarında Ne Gibi Nitelikler Aranmalıdır?" s. 61, Türk Eğitim Derneği Yayınları. *Yüksek Öğretime Giriş Sorunları*. Ankara, Şafak Matbaası, 1978, ss. 57-95.
- 2 Benjamin S. Bloom, "İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme" İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 10.

Yukarda bahsedilen model, aslında aşağıdaki temel noktaların sağlanmasına da yöneliktir. Yani, öğrencinin:

1. Anadiline hâkim olmasına,
2. Problem çözmeye yatkın olmasına (bilgi-analiz- sentez-değerlendirme),
3. Çalışma alışkanlıkları, zamanı iyi kullanabilme ve kaynaklardan yararlanmış yeteneğinin geliştirilmesine,
4. Bilgisini başkalarıyla paylaşabilmesine.

Bu model temel alınmak suretiyle; ortaöğrenim ve yükseköğrenim şartları kıyaslamalı olarak incelenirse, ortaöğrenimde her şey belirli bir düzenlilik içinde, yani kalıplaşmış bir ortamda yapılmaktadır. Halbuki, öğrenci üniversiteye geldiğinde, daha bağımsız ve demokrat bir atmosfere girer. Bu ise, öğrencinin çoğu zaman ortaöğrenimde kazandığı "disiplin altında öğretim" alışkanlığına ters düşer. Bu da, öğrencinin uyum güçlüğüne, çalışma alışkanlıklarının bozulmasına neden olarak, öğrencinin başarısızlığına yol açar.

Bu durumda, bu tür uyumsuzluk problemleri olan öğrencilere, üniversitelerin "psikolojik danışma ve rehberlik" yaparak, öğrencinin uyumsuzluğuna neden olan sorunlarını çözmesi gerekir. Ancak, bugün üniversitelerin de, bu bakımdan yeterli olmadığına tanık oluyoruz.

II. Yükseköğrenimde Öğrencileri Yönelme

Bireylerin yetenek, ilgi ve başarılarına göre yönlendirilmeleri, hazırlanmaları ve yetiştirilmeleri öğrencilerin temel haklarıdır. Toplum, bireylerin bu haklarını onlara sağlayacağı hizmetlerle karşılama durumundadır. Ancak, yönelme işinin de, toplumsal amaçlardan uzak ve yalnız bireyin arzularına göre yapılmasına izin verilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, iki önemli durumla karşı karşıya geliyoruz demektir. Bunlar:

- A. Yöneltilmesi söz konusu olan bireyin tanınması,
- B. Öğrencinin toplumda yönlendirileceği alanların belirlenmesidir.

A. Yöneltilmesi söz konusu olan bireyin tanınması (kendini tanınmasının sağlanması):

Nasıl ki, bireyler belirli yaşlarla ilgili tipik duygusal ve fizyolojik özellikler gösterir; gençler de meslek seçimi konusunda çeşitli yaş dönemlerine özgü tipik özellikler gösterir³.

Gerçekten de; gençlik döneminin, gencin ilerde çalışacağı mesleği seçmesi bakımından çok kritik bir dönem oluşturduğu, meslek ve gelişim psikolojisi uzmanlarınca kabul edilmektedir. Bununla ilgili çeşitli meslek seçimi teorileri vardır. Örneğin, Super'a göre; genç ondört yaşından sonra, meslek seçme bilgisine sahip olur. Yine Ginzberg, meslek seçme ile ilgili altmışdört adolesanı (delikanlı) almış ve bunları on yıl veya daha fazla bir süre için izlemiştir.

3 D. Origlia ve H. Quillon, "Toplumda, Okulda, Ailede Ergen" ss. 263-265. Bekir Onur, *Ergenlik Psikolojisi (Derleme)*, Ankara, Örnek Matbaası, 1985, ss. 247-263.

Ginzberg, meslek seçimini onbir yaşa kadar gerçekçi olmayan, onbir, onyedi arası, deneme dönemi ve onyedi yaşından sonra ise, kendi iş seçimi için bildiklerinin tümünü ayırdığını, meslekleri keşfettiğini ve mesleğin kristalleşmeye başladığını söylemektedir. Öte yandan Havinghurst de, buna benzer beş-on; on-onbeş; onbeş-yirmibeş yaşdan, ikincisinin işi benimseme ve üçüncü aşamada ise, kişiliğin geliştiğini ve bir işle meşgul olunduğunu belirtir.

Görülüyor ki, yaş sınırları, belli bir fikir birliği doğurmamıştır. Ancak, bu teorisyenlerin çoğu, onbeş-yirmibeş yaş döneminin meslek seçiminde önemli bir yeri olduğu görüşünü taşımaktadır.

Özellikle Havinghurst, Super ve Ginzberg, adolesans dönemini; meslek seçiminin gelişmesine "şekil veren" dönem olarak kabul etmişlerdir. Kuşkusuz, bireyin psikolojik özellikleri, zekâ düzeyi, özel yetenekleri ve çevresel koşulları hep birlikte meslek seçimini yönlendirir. Bu alanda yapılan araştırmalarda, hangi faktörün meslek seçiminde daha önemli olduğu bugüne kadar kesin olarak ortaya konamamıştır. Genelde, araştırmacılar, gençlerin meslek seçiminde tek etkenin değil, çeşitli etkenlerin aynı anda rol oynadığını kabul etmektedirler. Gerek psikolojik özelliklerini yeteri kadar algılayamayan, gerekse neyin etkisi altında kaldığını kestiremeyen bu gençlerin doğru meslek seçebilmeleri için, meslek rehberliği aracılığı ile eğitilmeleri gerekir⁴.

Gençlerin meslek seçme konusunda geçirdikleri kararsızlık dönemleri büyük bocalamalara, sonuç olarak da hem topluma hem de bireylere pahalıya mal olmaktadır. Ancak, bu konudaki literatür taranmasından anlaşılmaktadır ki, tüm ülkelerde meslek danışmanlığının teorideki kadar başarılı olmadığını görüyoruz. Ülkemizde de, rehberlik ve araştırma merkezlerindeki rehberlik uzmanlarının, bu alanda eğitim görmediklerini, daha ziyade terapi konusunda eğitildiklerini görüyoruz⁵.

Bu durumda meslek seçme ile ilgili temel ilkeleri Kepçeoğlu'na göre, üç noktada belirleyebiliriz⁶.

1. Öğrencinin tanınması: Genellikle bir meslek seçimini etkileyen etkenler altı grupta toplanmaktadır. Bunlar:

a. *Biyolojik faktörler*: Bireyin fiziksel özellikleri, cinsiyet, beden yapısı, görme-işitme durumu, ağırlığı v.b.

b. *Sosyal etkenler*: Değerler, aile ve arkadaş grubu ile ilişkileri v.s.

c. *Psikolojik boyut*: Bireyin ihtiyaçları, duyguları, tutumları, yetenekleri v.s.

d. *Politik etkenler*: Mesleğe girme olanakları, iş bulma, değişik eğitim ve yetişme fırsatları.

Humphryes'e göre, meslek seçiminde bireylere yardım ederken, birey hakkında şu bilgilerin dikkate alınması gerekmektedir⁷:

a. *Bireyin fiziksel özellikleri*: Kişisel görünüş, ses ve konuşma biçimi, genel sağlık ve enerji düzeyi, engelleri varsa nelerdir v.s.

4 Aysel Ekşi, *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul Üniversitesi Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1982, ss. 128-130.

5 İbid, s. 133.

6 Muharrem Kepçeoğlu, *Mesleki Rehberlik*, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1985, ss. 58-64.

7 İbid. s. 59.

b. *Kişisel nitelikler*: Güdüleri, amaçları, değerleri, duygusal istikrar ve olgunluk düzeyi, benlik tasarımı, sosyal gelişimi v.s.

c. *Genel ve özel zihinsel yetenekleri, ilgileri v.s.*

d. *Okul ve okul dışı yaşantıları*: Başarı düzeyi, eğitsel faaliyetlere katılması, geçici iş tecrübesi, hobileri v.s.

e. *Aile statüsü ve özgeçmişi*: Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi v.s.

Mesleklerin incelenmesi: Özellikle mesleklerin gerektirdiği yeteneklerin ve kişilik özelliklerinin neler olduğunun açıkça ortaya konmasını kapsar. Kepçeoğlu'ndan aktarılacağı şekilde bu özellikler şunlardır⁸:

a. Mesleğin esasını oluşturan işin özelliği nedir?

b. Meslekte hangi yetenekler gereklidir?

c. Mesleğin gerektirdiği eğitim düzeyi, mesleğe giriş koşulları,

d. Mesleğe giriş için sınırlama var mıdır? Çalışma koşulları nasıldır?

e. Personel alma eğilimi, gelir durumu v.s. nasıldır?

f. Meslek genel olarak yaşam boyu sürecek nitelikte midir?

3. **Kişisel nitelikler ile meslek özellikleri arasında karşılaştırma yaparak; meslek seçiminin yapılması**: Burada nitelikler karşılaştırılır, uygun olan mesleğin seçilmesi sağlanır ki, bu noktada da danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gerekir.

B. Öğrencinin Toplumda Yönlendirileceği Alanların Belirlenmesi:

Kalkınma ve eğitim plânları da; toplumda bireylerin yönlendirilmelerinde başlı başına bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Genellikle kalkınma plânları, belirli bir model veya modeller içinde yönelenecek alan ve ihtiyaçları da kapsayan tahminlerde bulunur. Bu nedenle, plânlı kalkınma çalışmaları ve beş yıllık kalkınma plânları; toplumun ve kalkınmanın gerektirdiği insangücü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayıcı eğitim plânlama ve uygulamalarını getirmiştir. Ancak, ülkemizde eğitimin plânlanmasının; kapasite artırma ve yöneltme konularındaki şimdiki düzeyinin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Şurasını unutmamak gerekir ki, eğitim de bir yatırımdır. Bir memleketin kalkınmasını sembolize eden; Kalkınma: İnsangücü + Maddi kaynak. klâsik formülündeki ilişkiyi, dengeyi bozmadan değiştirmek; yani bu unsurlardan birini diğerinin yerine geçirmek veya iştirak oranlarını değiştirmek oldukça riskli bir iştir. İşte burada plânlama faaliyetleri önem kazanmaktadır. Bunun için de, bir seçme sınavı zorunludur. Bu nedenle, "Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi" kurulmuş ve yükseköğrenime giriş, bu merkezce yöneltilen kapsamlı giriş sınavının sonucuna göre belirlenmektedir.

Bu sınavla Türk ortaöğrenim sisteminin yetiştirdiği en iyi adayları seçerek, yükseköğrenim kurumlarına yerleştiriyoruz. Ancak, bu sınavların geçerliği üzerine yapılan araştırmalar ise, sınavı kazanan öğrencilerin yetenekleri ve üniversitedeki başarıları hakkında kuşkular yaratmaktadır. Örneğin; "Üniversite öğrencilerinin başarıları" ile ilgili araştırmalara göre, üniversiteye girişte alınan yüksek puanlardan

ziyade, lise başarılarının etkili olduğunu gösteren pek çok araştırma vardır⁹.

Bu konuda yapılmış bir başka araştırmada da, Perihan Onay'ın bulguları aynı doğrultudadır¹⁰. Yine Toker ve arkadaşlarının yaptıkları bir araştırmada da, Hacettepe Üniversitesi'ne okul birinciliği ile alınan öğrencilerden giriş sınavlarında yüksek puan alamayanların başarıları yüksek puan alanlardan çok daha fazladır¹¹.

Yükseköğretime giriş sorunları ile ilgili bir panelde de, tartışıldığı gibi, yüksek öğrenime giriş sınavlarımız, başlangıçtaki 30.000 kişilik talep için düzenlenmiştir¹². Bugün bu durum seçme bakımından kapsamlılığı daraltmakta, özellikle bireyin kişisel ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alamamak durumundadır. Bu ise, mesleki rehberlik konusunda işaret edilenlere ters düşmekte; sınav sonucunda her yıl üniversiteye girenlerin 1/3 ü yeniden sınava girmek için başvurumaktadırlar. Hiç olmazsa; bir dereceye kadar kişisel ilgi alanlarını da dikkate alacak seçme boyutlarının eklenmesi, insan sermayesinin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Örneğin, Turgut'un da belirttiği gibi, psikometrik modellerdeki kriterleri bölerek gruplama yöntemi¹³: Fen-Mühendislik, Sosyal-Hukuk ve Sağlık Bilimleri-Güzel Sanatlar Fakülteleri'nin sınavları üç veya daha fazla boyutta, tek sınavda adaylara uygulanırsa, sanırım gerçekten başarılı olacakların girmesini sağlamış olmaz mıyız? Tabii ki, bu konu uzmanların tartışmasına açıktır. (Teşekkür ederim).

---

9 Nizamettin Koç (Editör). "Yükseköğretime Giriş Sorunları". TED yayını. (Ankara, Şafak Matbaası, 1978) adlı kitaptan yararlanılarak şu kaynaklar verilebilir:

— Hasan Tan, "Giriş Sınavlarımız İyi Öğrenci Seçiyor mu?" Ankara, ODTÜ yayını, 1966; E.Saim Kendir, "Üniversite Giriş Sınavları Üzerinde İstatistiksel Bir Deneme". Ankara, S.B.F. yayını, 1968.

Ersoy Canküyer, "Tıp, Veteriner ve Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavlarında Aldıkları Puanlarla FKB Derslerindeki Başarıları Arasındaki Bağlılıkların İstatistiksel Analizi". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, 1982

Ethem Özgüven, "Üniversiteye Giriş Sorunu" TÜBİTAK. BAYGT. 1975 Ankara, ss. 5-18.

10 Perihan Onay, "Öğrencilerin Lise, Üniversitelerarası Giriş Sınavı ve Üniversitedeki Başarıları Arasında İlişkiler". Eğitimde Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1972.

11 Fethi Toker ve Arkadaşları. "1968-1969 Öğretim Yılında Hacettepe Üniversitesine Kaydolan Lise Birinci, İkinci ve Üçüncülerinin Başarıları Üzerine Bir Araştırma". Ankara, H.Ü. Matbaası, 1969.

12 Nizamettin Koç (Editör), "Yüksek Öğretime Giriş Sorunları". TED yayını. Ankara, Şafak Matbaası, 1978. ss. 180-220.

13 İbid.

KAYNAKLAR

1. BLOOM, Benjamin: *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. (Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1979)
2. CANKÜYER, Ersoy: "*Tıp, Veteriner ve Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavlarında Aldıkları Puanlarla F.K.B. Derslerindeki Başarıları Arasındaki Bağlılıkların İstatistiksel Analizi*". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Ankara, 1982.
3. EKŞİ, Aysel: *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul Üniversitesi Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1982.
4. KEPÇEOĞLU, Muharrem: *Mesleki Rehberlik* (Ankara, Kadioğlu Mat. 1985).
5. KENDİR, Saim: *Üniversite Giriş Sınavları Üzerinde İstatistiksel Bir Deneme*. (Ankara; S.B.F. Yayını, 1968).
6. KOÇ, Nizamettin (Editör): *Yüksek Öğrenime Giriş Sorunları* (Ankara, TED Yayını, Şafak Matbaası, 1978).
7. ONAY, Perihan: "*Öğrencilerin Lise, Üniversitelerarası Giriş Sınavı ve Üniversitedeki Başarıları Arasında İlişkiler*". Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1972.
8. ORIGLIA, D. ve H. OUILLON: "*Toplumda, Okulda, Ailede Ergen*"; içinde bulunduğu eser, Onur, Bekir. *Ergenlik Psikolojisi* (Derleme) (Ankara, Örnek Matbaası, 1985).
9. ÖZGÜVEN, Ethem: "*Üniversiteye Giriş Sorunu*". TÜBİTAK V. Bilim Kongresi, Bilim Adamı Yetiştirme Tebliğleri, 29 Eylül – 1 Ekim 1975, Ankara.
10. TAN, Hasan: *Giriş Sınavlarımız İyi Öğrenci Seçiyor mu?* (Ankara, ODTÜ yayını, 1966).
11. TOKER, Fethi ve diğerleri: *1968-69 Öğretim Yılında Hacettepe Üniversitesine Kaydolan Lise Birinci, İkinci ve Üçüncülerin Başarıları Üzerine Bir Araştırma*. (Ankara: Hacettepe Üniv. Matbaası, 1969).